

ДОМІНУЮЧІ СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ ЧИСЛА

THE MAIN TECHNIQUES FOR TRANSLATING PHRASEOLOGICAL UNITS CONTAINING NUMBERS

Сергєєва О.В.,

orcid.org/0000-0001-8550-5443

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри германської філології та перекладознавства
Хмельницького національного університету

Бонсевич О.В.,

orcid.org/0009-0005-7141-4731

студентка II курсу магістратури факультету міжнародних відносин і права
Хмельницького національного університету

Статтю присвячено визначенню ролі виразів з нумеральним компонентом у мовній системі. Висвітлено основні способи перекладу і відтворення фразеологічних одиниць з компонентом числа. Автори у роботі проаналізували можливі способи перекладу англійських фразеологічних одиниць та виявили домінуючі способи їх відтворення. З'ясовано, що основними домінуючими способами перекладу фразеологічних одиниць з компонентом числа є переклад повним та частковим еквівалентом, калькування та описовий переклад. Проведений аналіз засвідчив, що застосування індивідуального та вибіркового фразеологічного еквіваленту є найменш продуктивними способами перекладу фразеологічних одиниць. У цьому дослідженні ми систематизували теоретичні проблеми фразеології, навели класифікацію фразеологічних одиниць та розглянули проблеми поділу поняття фразеологізмів з інших одиниць мови. Ми також представили короткий аналіз фразеологічних одиниць з компонентом числа. Крім того, ця робота містить низку нових відомостей для перекладачів щодо вибору тих чи інших ідіом з числівниками для перекладу з однієї мови на іншу. Дослідження фразеологізмів з числівниками викликає безперечний інтерес у плані ідентифікації їх етимологічних та структурно-семантичних особливостей, з одного боку, та вивчення тенденцій семантичних можливостей квантитативних одиниць на функціональному рівні в перекладі, з іншого боку. Фразеологізми з числівником характеризуються властивою їм цілісністю, відтворюваністю та відносною стабільністю структурних елементів. Компоненти фразеологізмів з числівником здатні семантично модифікуватися в процесі перекладу повністю або частково. Числівники в мобільних поєднаннях переважно співвідносяться з реальними фактами, вказують на їх точні або приблизні характеристики. На значення числівників у фразеологічних поєднаннях істотно впливають компоненти безпосереднього оточення, перетин та включення їх у семантику всього поєднання.

Ключові слова: фразеологічні одиниці, семантичне навантаження, кількісні значення, нумеральний компонент, способи перекладу.

This article emphasizes the significance of phraseological expressions that involve numbers. It discusses the primary methods of translating and reproducing phrases that contain numerical components. The authors explore different approaches to translating English phraseological expressions and identify the most widely used methods for reproducing them. The main dominant techniques for translating phraseological units with a number component are full and partial equivalent translation, calque and descriptive translation. The analysis shows that the use of individual and selective phraseological equivalents are the least productive methods of translating phraseological units. In this article, the authors systematize the theoretical problems of phraseology, provide a classification of phraseological units and consider the problems of separating the concept of phraseological units from other language units. A brief analysis of phraseological units with a number component is also presented. Furthermore, this work contains new material for translators regarding the selection of certain idioms with numerals for translation from one language into another. The study of phraseological units with numbers is of undoubted interest in terms of identifying their etymological and structural-semantic features, on the one hand, and studying the tendencies of semantic possibilities of quantitative units at the functional level in translation, on the other hand. Phraseological units with numerals are characterized by their inherent integrity, reproducibility and relative stability of structural elements. Components of phraseological units with a numeral can be semantically modified in the process of translation in whole or in part. Numerals in phraseological combinations are mostly related to real facts, indicating their accurate or approximate characteristics. The meaning of numerals in phraseological combinations is significantly influenced by the components of the context, their intersection and inclusion in the semantics of the whole combination.

Key words: phraseological units, the semantic charge, quantitative meanings, numerical element, ways of translating.

Постановка проблеми. Фразеологічні одиниці посідають чільне місце у словниковому складі кожної мови, такі мовні засоби несуть набуті віками культурно-історичні надбання кожного народу. У складі таких одиниць часто можуть

зустрічатися різноманітні лексичні засоби, до прикладу засоби позначення чи вираження кількості. Фразеологічні одиниці англійської та української мов істотно збагачені числами. Числа мають тісний зв'язок з життєдіяльністю людини,

виражають мистецтво та мудрість людей. В складі фразеологізмів найчастіше знаходять місце числівники, рідше злічувальні іменники, кількісні прикметники або ж прислівники.

Переклад фразеологічних одиниць з компонентом числа є справою не з простих, тож подолання проблем щодо непорозуміння та забезпечення повноцінного сприйняття повного колориту таких одиниць є можливим лише за умови дотримання таких методів та способів перекладу, які передають сенс найточніше.

Проблеми перекладу фразеологічних одиниць з компонентом числа можуть бути вирішені шляхом застосування перекладачем вірних перекладацьких засобів та технік задля досягнення найточнішого перекладу, обов'язково зі збереженням прагматики та адаптивного відтворення нумеральних ознак даних одиниць.

Відтворення фразеологічних одиниць вимагає чималих зусиль та врахування чималої кількості факторів, адже передача значення, стилістично-емоційного змісту та національного колориту можуть становити труднощі.

Фразеологічні одиниці володіють найбільшим ступенем екстралінгвальності, що супроводжується неперекладністю або важкоперекладністю. Переклад фразеологізмів є справою надзвичайно складною, а притаманна їм розмовна забарвленість, образність, лаконізм і використання в усіх сферах мовленнєвої діяльності (у художній літературі, публіцистиці, в живому мовленні) становлять проблему загального перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження фразеологічних одиниць залишається актуальним у сьогоденні. Чимало дослідників, лінгвістів та фразеологів працювали над проблемою перекладу фразеологічних одиниць, способів та засобів їх відтворення, серед них, як вітчизняні, так і зарубіжні: Я. А. Баран, Р. П. Зорівчак, І. В. Корунець, Б. В. Мовчан, Ю. Найда, О. І. Чередниченко, С. О. Швачко та інші.

Переклад фразеологізмів – це особлива проблема, адже передати їх дослівно зазвичай неможливо, через те, що вони являють собою єдиний образ, звідси – необхідність їх розгляду, як єдине семантичне ціле; а заміна їх словами в прямому значенні може спричинити зникнення атмосфери звичних читачу образів [1].

Думки лінгвістів щодо низки фразеології розходяться, і це цілком природно. Тим не менш, важливим завданням лінгвістів, які працюють у галузі фразеології, є об'єднання зусиль та знаходження точок дотику в інтересах як теорії

фразеології, так і практики викладання іноземних мов. Як відомо, переклад фразеологічних одиниць іншими мовами викликає складнощі у зв'язку з різницею мовних та культурологічних особливостей.

Постановка завдання. Метою нашої статті є вивчення, опис та аналіз англійських фразеологізмів з компонентом числа та виявлення універсальних рис та специфічних культурних особливостей цих фразеологізмів. Дослідження існуючих теоретичних та практичних баз дає можливість окреслити основні та найпоширеніші способи відтворення і перекладу англійських фразеологізмів українською мовою, встановити адекватні шляхи та домінуючі способи перекладу фразеологізмів з компонентом числа, зокрема.

Виклад основного матеріалу. Фразеологія є складним явищем, вивчення якого вимагає свого методу дослідження, а також використання даних інших наук – лексикології, граматики, стилістики, фонетики, історії мови, історії, філософії, логіки та країнознавства.

Поняття «переклад» пов'язується з передачею значення слів, словосполучень, речень або їх змісту з однієї мови, мови оригіналу, на іншу – мову перекладу. Американський лінгвіст Юджин Найда поняття «переклад» розуміє як найбільш близький природний еквівалент» («the closest natural equivalent»). Переклад слід вважати своєрідним мистецтвом, адже досягнення головної перекладацької мети – адекватності, повною мірою вимагає передачі смислового змісту оригіналу. Сутність перекладу полягає у передачі змісту, думок та почуттів однією мовою засобами іншої мови зі збереженням створеного оригіналом враження та емоційного забарвлення [2].

Серед способів відтворення фразеологічних одиниць з компонентом числа існують різні види прийомів: повна або часткова відповідність, серед яких мають місце лексичні, граматичні чи лексико-граматичні трансформації. Особливістю перекладу фразеологізмів є своєрідність інтерпретації, передачі змісту шляхом пошуку відповідних еквівалентів чи аналогів.

Більшість вчених та дослідників, серед яких Я. А. Баран, І. В. Корунець та інші фразеологічні одиниці відносно їх відтворення поділяють на *повноеквівалентні* та *безеквівалентні*, тобто такі, що мають еквіваленти в мові перекладу та такі, що їх не мають [1].

Повноеквівалентними фразеологічними одиницями є вже існуючі, стали еквіваленти у цільовій мові, наприклад: *to make two ends meet* – *зводити кінці з кінцями*; *the ten commandments* – *десять*

заповідей. Повні фразеологічні еквіваленти характеризуються схожою лексичною та граматичною структурою у мові оригіналу та у мові перекладу.

Безеквівалентними фразеологічними одиницями вважаються фразеологізми, які в мові перекладу мають схоже лексичне та граматичне значення, а також співпадають стилістично та зберігають образність. Найчастіше безеквівалентними одиницями є фразеологізми, що мають біблійне, історичне або міфологічне походження та вважаються інтернаціоналізмами, наприклад: *thirty pieces of silver – тридцять срібників, ціна зради*.

Дослідник фразеології Я. А. Баран пропонує перекладати безеквівалентні фразеологізми **калькуванням** [1], адже цей спосіб максимально повно зберігає семантику мови оригіналу. Калькування (або дослівний переклад) найчастіше використовується за присутності гри слів, розширеної метафори та каламбуру. Фразеологічне калькування полягає в утворенні нових сполучень у цільовій мові, копіюючи структуру фразеологізму у мові оригіналу, наприклад: *the four corners of the earth/world – чотири кінці світу*. Під час калькування можуть виникати труднощі з відтворенням крилатих виразів, наприклад прислів'я *Rome was not built in one day* прийнято перекладати дослівно – *Рим не був збудований за один день*, проте, з погляду на культурно-національний аспект, українською мовою даний вираз звучить доречніше – *Київ не один день будувався*.

Я. А. Баран та І. В. Корунець також розглядають **часткові еквіваленти**, тобто фразеологічні одиниці, значення яких адекватно передається у мові оригіналу, проте відрізняється образністю, метафорично: *one swallow does not make a summer – одна ластівка не робить весни; to be in two minds – бути в нерішучості* [4].

Деякі дослідники англійської фразеології виділяють часткові лексичні та граматичні еквіваленти. **Часткові лексичні еквіваленти** характеризуються спільними лексичним значенням, образністю та стилістичною спрямованістю, проте різняться лексичним складом або граматичною структурою. До часткових лексичних еквівалентів допустимо відносити однакові за значенням, але відмінні за образністю фразеологізми, тож такі одиниці, як вважає І. В. Корунець, слід називати **фразеологічним аналогом**.

Фразеологічний аналог стилістично відповідає фразеологічній одиниці у мові оригіналу, але може відрізнятися від неї лексичним та граматичним наповненням. Наприклад: *on the second Sunday of next week – коли рак на горі свисне;*

when three Thursdays come together – після дощукі в четвер. Відтворення шляхом фразеологічного аналогу варто вважати високоеквівалентним типом перекладу. Проте, за умови збереження емоційного та стилістичного значення фразеологічної одиниці та обов'язково із врахуванням стилістичної нерівноцінності та національного забарвлення фразеологізмів [4]: *a bird in the hand is worth two in the bush – краще синиця в руках, ніж журавель у небі*.

Частковими граматичними еквівалентами є фразеологічні одиниці у цільовій мові, мові перекладу, що характеризуються спільним з оригіналом значенням, образністю та стилістичною окрасою, при цьому граматична категорія числа іменників або прикметників як компонентів може різнитися [2].

Під час перекладу фразеологічних одиниць нумеральні компоненти можуть пропускатися або ж замінюватися іншими лексичними одиницями (частинами мови), наприклад: *one today is worth two tomorrow – ніколи не відкладай на завтра те, що можна зробити сьогодні; two in distress make sorrow less – в гурті і смерть не страшна; as cross as two sticks – злий як чорт* [6].

Окрім вищезгаданих способів відтворення варто зазначити такий засіб перекладу як **індивідуальний еквівалент**. Такий засіб дозволяє перекладачу, при відсутності повного чи часткового відповідника, створити оригінальне сполучення слів та синтаксисних структур максимально передаючи його зміст та значення мовою перекладу [5].

За присутності у словниковому складі мови кількох еквівалентних відповідників під час перекладу фразеологізмів з компонентом числа можливим є **вибірковий фразеологічний еквівалент** [2]. Наприклад, фразеологізм *four corners* в українській мові має два варіанти перекладу, тож перекладач може обирати між значеннями *перехрестя, роздоріжжя та межі, рамки*.

У випадках, коли неможливо підібрати фразеологічний еквівалент чи аналог, допустимим є **нефразеологічний переклад**. Проте такий переклад не передає ні образності, ні експресивності та, навіть, втрачає відтінки значення. Нефразеологічний переклад не є повноцінним, адже фразеологічні одиниці відтворюються за допомогою лише лексичних, а не фразеологічних засобів мови. Цей переклад варто застосовувати для передачі таких понять та предметів, які відсутні в мові перекладу, аби максимально наблизити значення фразеологічної одиниці до оригінального значення [4].

Для перекладу фразеологічних одиниць, окрім пошуку повних, кількість яких в фразеологічному складі англійської та української мов обмежена, або часткових еквівалентів, а також окрім таких перекладацьких прийомів як дослівний переклад або калькування, часто застосовується **описовий переклад**. Описовий переклад є, власне, не зовсім перекладом, а більше тлумаченням фразеологічної одиниці, це пояснення, яке залучає усі засоби, що передають зміст лексичних одиниць максимально коротко та найбільш виразно. Також, переклад шляхом опису та калькування допомагає перекладачу донести зміст тексту оригіналу найточніше, хоч і шляхом стилістично та емоційно відмінних понять [3]. Такий спосіб перекладу стосується відтворення фразеологізмів з національним колоритом. Описовий переклад вимагає збереження образності, однак, часто супроводжується втраатою символічності, наприклад: *the sixty-four dollar question* – *найважливіше, вирішальне питання*; *to have fifty things to tell somebody* – *мати багато новин для когось*; *three sheets in the wind* – *море по коліна*; *eighteen carat lie* – *зухвала брехня*; *twenty and twenty times* – *раз за разом*; *put two and two together* – *зробити висновки*;

one in a thousand – *дуже рідкісний*. Власне, калькування та описовий переклад належать до нефразеологічного типу перекладу.

Висновки. Отже, переклад фразеологізмів є творчим процесом і потребує вміння відшукати необхідні порівняння і вираження для збереження смислового навантаження тексту перекладу. Використання кожного з існуючих та зазначених у даній статті способів перекладу та засобів відтворення вимагають обов'язкових знань та обізнаності щодо етимології фразеологічних одиниць, шляхів їх утворення та походження, розуміння культури обох мов, врахування лінгвокультурної специфіки фразеологізмів, а також навичок семантично та емоційно-експресивно передавати усі відтінки значень у мові перекладу.

Таким чином, серед існуючих способів перекладу фразеологічних одиниць загалом та фразеологічних одиниць з нумеральним компонентом зокрема, слід виокремити переклад шляхом повних та часткових еквівалентів, а також описовий переклад та калькування як домінуючі способи відтворення англійських фразеологічних одиниць українською мовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баран Я.А., Зимомря М.І., Білоус О.М., Зимомря І.М. Фразеологія : знакові величини. Навчальний посібник. Вінниця : Нова Книга, 2008. 256 с.
2. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. Львів: Вища школа. 2003.
3. Кияк Т.Р., Науменко А.М., Огуй О.Д. Теорія та практика перекладу. Вінниця : Нова Книга, 2006. 592 с.
4. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. Вінниця: Нова Книга, 2001. 448 с.
5. Мовчан Б.В. Збереження стилістичної функції фразеологізмів у англійсько-українському перекладі (на матеріалі творів художньої прози). Мовні і концептуальні картини світу. 2012. № 46. Ч. 3. С. 17–24.
6. Швачко С.О. Квантитативні одиниці англійської мови: перекладацькі аспекти: посібник. Вінниця: Нова книга, 2008. 142 с.
7. Oxford Dictionary of English Idioms by A.P. Cowie, R. Mackin, I.R. McCaig. Oxford : Oxford Univ. Press. 2003.
8. Spears R.A. NTC's American Idioms Dictionary. 3ed., MGH, 2000.